

Małgorzata Dajnowicz

<https://orcid.org/0000-0001-6124-9983>

Uniwersytet w Białymstoku

Liga Kobiet w okręgu łódzkim w latach 1945–1981. Główne obszary działalności organizacji*

Abstrakt: Liga Kobiet była najliczniejszym oficjalnym, akceptowanym przez władze komunistyczne ruchem kobiecym w Polsce Ludowej. Jej działalność dotyczyła pracy ideowo-propagandowej w środowiskach kobiecych, realizacji polityki ówczesnego rządu wobec kobiet. LK upowszechniała pracę zawodową kobiet, prowadzenie oszczędnego i nowoczesnego gospodarstwa domowego, miała reprezentować interesy różnych środowisk kobiecych. LK w okręgu łódzkim była jedną z najaktywniejszych i najliczniejszych w kraju.

Słowa kluczowe: Liga Kobiet, komunizm, praca propagandowa, działalność kobieca w Polsce Ludowej, oficjalny ruch kobiecy.

Abstract: The Women's League was the most numerous, official and accepted by the communist authorities women's movement in the Polish People's Republic. It carried out ideological and propaganda activities within women's communities, and implemented the official government policy towards women. The Women's League propagated professional work of women, running of more efficient and modern household, and was to represent interests of different female environments. In the Łódź district, the League was one of the most active and numerous in Poland.

Key words: Women's League, communism, propagandistic work, women's activities in People's Poland, official women's movement.

* Artykuł przygotowany w ramach realizacji projektu badawczego Narodowego Centrum Nauki, pt. „Liga Kobiet w terenie. Działalność organizacji i realia jej funkcjonowania na szczeblu regionalnym i lokalnym w rzeczywistości Polski Ludowej (1945–1989)”, nr 2017/25/B/HS3/02015.

Liga Kobiet (LK), masowa organizacja kobieca, w okresie Polski Ludowej funkcjonowała pod trzema nazwami: Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet (SOLK) – do września 1949 r., LK – w latach 1949–1982 i Liga Kobiet Polskich (LKP) – od 1982 r. Zarówno w języku oficjalnym (urzędowym), jak i powszechnym przez cały okres 1945–1989 organizacja działała pod nazwą LK. Badania naukowe dotyczące Ligi miały dotychczas charakter przy czynkarski. Prowadziła je m.in. Barbara Nowak, a wyniki zawarła w pracy doktorskiej napisanej w Stanach Zjednoczonych¹. Ustalenia tej badaczki stanowią pewnego rodzaju wstęp do kompleksowych badań nad LK. Wartościowym materiałem, dostarczającym szerokiej bazy źródłowej do opisu różnych obszarów aktywności Ligi, pozostaje wciąż słabo przeanalizowany i wykorzystany w opracowaniu Nowak materiał z periodyków wydawanych przez tę organizację². Dość istotne ustalenia poznawcze na temat funkcjonowania LK w latach 1945–1957 wnosi artykuł Dariusza Jarosza³. Do działalności organizacji i jej oddziaływania na środowiska kobiece nawiązuje zwłaszcza Małgorzata Fidelis⁴, częściowo także Natalia Jarska⁵. Istotne ustalenia poznawcze o ruchu kobiecym w Polsce po 1945 r. poczyniła Magdalena Grabowska. Jej książka wnosi ważne informacje do stanu dotychczasowej wiedzy o aktywności kobiet polskich w Polsce Ludowej, w tym działaniach kobiet skupionych w LK⁶. Na temat szeroko rozumianej aktywności opisywanej organizacji opublikowano w ostatnim czasie kilka

¹ B. Nowak, *Serving Women and the State: The League of Women in Communist Poland*, praca doktorska, The Ohio State University, 2004, World Wide Web: <<http://bit.ly/2diMB3h>> (dostęp: 7 IV 2019).

² Wskazać należy przede wszystkim na „Naszą Pracę” (1947–1989), z której wybiórczo korzystała Nowak, oraz „Zwierciadło” (1957–1961 oraz 1982–1989 wydawane przez LK), które nie było dotychczas przebadane pod względem przydatności podczas opracowywania działalności LK. Jako pierwsza przeanalizowałam pod tym kątem artykuły zawarte w „Zwierciadle”. Zob. M. Dajnowicz, „Zwierciadło” – platforma polityczna Ligi Kobiet w okresie PRL (1957–1961, 1982–1989), „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2017, t. XX, nr 3, s. 67–90. Do opracowania początkowego okresu dziejów tej organizacji wykorzystałam także „Naszą Pracę” – *Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle „Naszej Pracy” (1947–1949)*, w: *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, red. M. Dajnowicz, A. Miodowski, Białystok 2016, s. 306–307 oraz „Kobietę” i „Kobietę Dzisiejszą” – *Działalność Ligi Kobiet na obszarze kraju w świetle czasopism organizacji – „Kobiety Dzisiejszej” (1946–1947) i „Kobiety” (1947–1949)*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2018, t. XXI, nr 3, s. 57–74.

³ D. Jarosz, *Idee, programy i realia: funkcje Ligi Kobiet w porządku instytucjonalnym Polski Ludowej (1945–1957)*, w: *Działaczki społeczne, feministki, obywatelki... Samoorganizowanie się kobiet na ziemiach polskich po 1918 roku (na tle porównawczym)*, t. II, red. A. Janiak-Jasińska, K. Sierakowska, A. Szwarc, Warszawa 2009, s. 307–330.

⁴ M. Fidelis, *Kobiety, komunizm i industrializacja w powojennej Polsce*, Warszawa 2015.

⁵ N. Jarska, *Kobiety z marmuru. Robotnice w Polsce w latach 1945–1960*, Warszawa 2015.

⁶ M. Grabowska, *Zerwana genealogia. Działalność społeczna i polityczna kobiet po 1945 roku a współczesny polski ruch kobiecy*, Warszawa 2018.

artykułów naukowych, wśród których trzeba wskazać na teksty Jarskiej⁷ oraz Anny Marcinkiewicz-Kaczmarczyk⁸.

Problematyka dotycząca działalności LK na tle rzeczywistości społecznej i politycznej PRL, aktywność organizacyjna oraz zasięg oddziaływania LK na polskie środowiska kobiece, opracowanie struktur organizacji przede wszystkim centralnego, ale i oddziałów wojewódzkich oraz struktur lokalnych wciąż wymaga szczegółowych badań. Nowe ustalenia odnoszące się do zasięgu oddziaływania Ligi na środowiska kobiece na poziomie województw wnoszą opublikowane dotychczas teksty na temat działalności organizacji na Białostoczczyźnie⁹ oraz Dolnym Śląsku¹⁰.

Celem artykułu jest przedstawienie głównych kierunków aktywności LK w okręgu łódzkim, w którym organizacja ta była bardzo silna pod względem liczebnym oraz co za tym idzie, w zakresie możliwości jej oddziaływania na środowiska kobiece. Artykuł został opracowany w oparciu o szeroką bazę źródłową, tj. materiały archiwalne przechowywane w archiwach państwowych w Warszawie i Łodzi oraz w zasobach aktualnie funkcjonującej LKP w Łodzi. Dokumenty zgromadzone w łódzkiej LKP uznają za bardzo wartościowe, wnoszą one bowiem wiele informacji do stanu dotychczasowej wiedzy o działalności organizacji na obszarze łódzkim oraz nie były jak dotąd w ogóle wykorzystywane w opracowaniach dotyczących ruchu kobiecego w Polsce po 1945 r.

LK powstała w sierpniu 1945 r. i poprzez nazwę nawiązywała do organizacji patriotyczno-niepodległościowej z okresu przed odzyskaniem przez Polskę niepodległości. Liderki organizacji związane były najczęściej z ruchem komunistycznym bądź socjalistycznym jeszcze z II Rzeczypospolitej, co już na samym początku formowania struktur LK wskazywało na jej przyszły kształt ideologiczno-programowy oraz kierunki działań. Na czele Zarządu Głównego (ZG) LK stanęła Irena Sztachelska¹¹, sekretarzem generalnym została Izolda

⁷ N. Jarska, *A patriarchal marriage? The women's movement and the communist party in Poland (1945–1989)*, „Kwartalnik Historyczny” 2018, nr 2, s. 7–37.

⁸ A. Marcinkiewicz-Kaczmarczyk, *Rola kobiety w Polsce Ludowej w świetle treści propagandowych rozpowszechnianych przez Ligę Kobiet w latach 1946–1956*, „Dzieje Najnowsze” 2018, nr 2, s. 149–179.

⁹ M. Dajnowicz, *Główne kierunki działalności Ligi Kobiet w Polsce Ludowej do 1975 roku (ze szczególnym uwzględnieniem województwa białostockiego)*, „Prace Historyczne” 2018, nr 145 (3), s. 579–601; eadem, *Liga Kobiet w terenie. Kierunki działalności organizacji na przykładzie struktur białostockich w latach 1966–1981*, „Niepodległość i Pamięć” 2018, t. XXV, nr 2, s. 161–182.

¹⁰ A. Miodowski, *Local conditions for the activities of the League of Women structures in the Lower Silesia during the Stalinist period*, „Społeczeństwo i Polityka” 2018, nr 4 (57), s. 137–155; idem, *Udział dolnośląskiej Ligi Kobiet w kampaniach propagandowych na rzecz aktywizacji zawodowej kobiet ze środowisk patologicznych i aspołecznych (1949–1955)*, „Niepodległość i Pamięć” 2019, t. XXVI, nr 1, s. 279–302.

¹¹ Irena Sztachelska (1911–2010) była członkiem Związku Lewicy Akademickiej „Front”, należała do Komunistycznego Związku Młodzieży Polskiej (KZMP). W czasie II wojny

Kowalska¹². Wśród założycielek Ligi i pierwszoplanowych działaczek wymienić trzeba również Eugenię Pragierową¹³. Polityczne życiorysy liderki, z uwzględnieniem ich przygotowania merytorycznego i doświadczenia w działalności w partiach komunistycznej bądź socjalistycznej, miały być pewnego rodzaju gwarancją dla ówczesnych władz Polski w zapewnieniu tworzenia przez nie struktury kobiecej związanej ściśle z Polską Partią Robotniczą (PPR) i później Polską Zjednoczoną Partią Robotniczą (PZPR), realizacji przez liderki i Ligę programu wytyczanego przez organa systemu komunistycznego w Polsce po 1945 r.¹⁴

Przez pierwsze dwa lata SOLK prowadziła działalność bez opracowanego programu. Kierunki aktywności oraz wytyczne dla jej zadań, zasady organizacyjne i budowa struktur Ligi zostały określone w statucie przyjętym w 1947 r.¹⁵ Choć Warszawa była siedzibą władz centralnych, w opisie struktury organizacyjnej wskazywano na możliwości powoływania struktur terenowych. Najmniejszą komórkę organizacyjną stanowić miało koło składające się co najmniej z 10 kobiet¹⁶.

W sprawozdaniu pt. „Rozwój Ligi Kobiet w okresie od 1945 do 1951 roku” podano, że nadrzędnym celem określonym przez ZG LK było „zbudowanie masowego, demokratycznego ruchu kobiecego w Polsce, opartego o szeroką rekrutację kobiet ze wszystkich warstw społecznych”¹⁷. Jeszcze w 1945 r. powołano zarządy wojewódzkie w Łodzi, Warszawie, Krakowie, Gdańsku,

światowej przebywała w ZSRR i od 1944 r. należała do Związku Patriotów Polskich. Do Polski wróciła w 1945 r. i od razu zaangażowała się w pracę LK, gdzie stanęła na czele ZG, pełniąc funkcję do 1950 r.; posłanka na Sejm Ustawodawczy i Sejm PRL I kadencji (1947–1956). Zob. B. Nowak, op. cit., s. 24–25 i n.

¹² Izolda Zofia Kowalska (1916–1984) – polska działaczka KPP i PPR, a następnie PZPR, podpułkownik Wojska Polskiego, sekretarz generalna Ligi Kobiet (1945–1950). Od stycznia 1945 r. instruktor Wydziału Organizacyjnego KC PPR. Od maja 1945 r. do maja 1950 r. sekretarz generalna LK. Zastępca kierownika Wydziału Kobiecego (WK) KC PPR. Zob. *Katalog kierowniczych stanowisk partyjnych i państwowych PRL*, bip.ipn.gov.pl (dostęp: 14 XII 2019).

¹³ Eugenia Pragierowa (1888–1964) jeszcze przed II wojną światową należała do Związku Młodzieży Socjalistycznej Szkół Średnich, a potem do KZMP. Do PPR wstąpiła w 1942 r., a od września 1944 r. do stycznia 1945 r. była I sekretarzem Komitetu Warszawskiego PPR, a następnie instruktorem Wydziału Organizacyjnego KC PPR. W LK od 1945 r. do 1950 r. pełniła funkcję sekretarza generalnego. Posłanka na Sejm Ustawodawczy oraz na Sejm PRL I kadencji. Wiceprzewodnicząca ZG LK, do 1964 r. członek Światowej Demokratycznej Federacji Kobiet. Zob. *Słownik biograficzny działaczy polskiego ruchu robotniczego*, t. III, Warszawa 1992, s. 353.

¹⁴ Na ten temat zob. A. Marcinkiewicz-Kaczmarczyk, op. cit., s. 156 i n.

¹⁵ *Statut Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet*, Warszawa [b.d.w.], s. 4.

¹⁶ W dokumencie wytyczne dla funkcjonowania organizacji określono dość ogólnikowo, akcentując znaczenie ochrony praw i interesów kobiety oraz rodziny i dziecka. Ibidem, s. 2–8.

¹⁷ Archiwum Akt Nowych (dalej: AAN), Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (dalej: KC PZPR), Wydział Kobiecy Komitetu Wojewódzkiego (dalej: WK KW), 237/XV-30, Rozwój Ligi Kobiet w okresie od 1945–1951 r., k. 1.

Poznaniu, Katowicach, Bydgoszczy i Białymstoku. W 1946 r. zorganizowano struktury SOLK w kolejnych województwach, tj. we Wrocławiu, Szczecinie, Rzeszowie, Olsztynie, Kielcach i Lublinie¹⁸. Na oddzielne podkreślenie zasługiwało koło SOLK funkcjonujące przy Krajowej Radzie Narodowej, w końcu 1946 r. liczące ok. 300 członkiń¹⁹. W sprawozdaniu składanym do Zarządu Wojewódzkiego (ZW) SOLK w Łodzi, opracowanym za miesiąc sierpień 1946 r. i dotyczącym aktywności oddziału miejskiego SOLK w Pabianicach, przewodnicząca pabianickiej organizacji Łucja Sulejowa informowała, że w ciągu miesiąca do Ligi w tym mieście zapisało się 21 kobiet, a w sumie liczyła ona wówczas tam 377 członkiń. Do ważnych zadań zrealizowanych przez pabianicką SOLK należało organizowanie spotkań ideologiczno-wychowawczych na osiedlach fabrycznych. Zakładano również tworzenie kół Ligi we wszystkich powstających wówczas fabrykach łódzkich. Poza tym członkinie SOLK w Pabianicach współpracowały z wojskiem, organizując m.in. kuchnię i bufet w okresach poboru żołnierzy²⁰. Wśród realizowanych zadań Ligi do 1951 r. z terenu województwa łódzkiego eksponowano zwłaszcza zaangażowanie członkiń w organizację dokształcania zawodowego kobiet, w celu ich aktywizacji do podejmowania pracy, oraz inicjowanie form aktywności dotyczących likwidacji analfabetyzmu wśród kobiet, głównie zrzeszonych w Lidze²¹.

Od samego początku jednym z głównych celów LK było uaktywnienie zawodowe kobiet, m.in. poprzez organizację różnorodnych szkoleń przygotowujących je do podjęcia pracy, także w zawodach wykonywanych przez mężczyzn (np. w górnictwie czy przemyśle ciężkim). W związku z tym członkinie Ligi inicjowały oraz prowadziły liczne i różnorodne kursy zawodowe oraz szkolenia²². Od początku funkcjonowania Liga dążyła do zwiększenia liczebności członkiń, kierując apele do kobiet o wstępowanie w szeregi organizacji. Umasowienie LK, realizującej wytyczne partii komunistycznej odnoszące się do kobiet, miało wskazywać także na masowe poparcie kobiet polskich dla polityki ówczesnych władz komunistycznych²³.

¹⁸ Ibidem, k. 1–3.

¹⁹ AAN, Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet (dalej: SOLK), 3, Sprawozdanie z działalności Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet Koła przy Biurze Prezydyjnym K. R. N., k. 1 i n.

²⁰ Archiwum Ligi Kobiet Polskich w Łodzi (dalej: ALKPŁ), SOLK, Oddział Miejski w Pabianicach, Sprawozdanie za miesiąc sierpień 1946 r., s. 1.

²¹ ALKPŁ, Kronika Zarządu Głównego LK w Łodzi za lata 1946–1951.

²² *Zawodowe kształcenie kobiet*, „Nasza Praca” 1947, nr 2, s. 13–14 i n.; Cz., *Likwidujemy bezrobocie wśród kobiet*, „Nasza Praca” 1947, nr 3–4, s. 6–10.

²³ O. Tomaszewska, *Po wyborach Zarządów Wojewódzkich*, „Nasza Praca” 1948, nr 7, s. 20–21. Warto odnotować, że w końcu 1946 r. Liga liczyła ok. 190 tys. członkiń skupionych w blisko 2 tys. kołach. Z każdym miesiącem liczba kół i członkiń organizacji powiększała się. Według oficjalnych danych w 1947 r. liczba zrzeszonych kobiet w SOLK miała wynosić 693 tys., skupionych w 4160 kołach. AAN, KC PZPR, WK KW, 237/XV-30, Rozwój Ligi Kobiet w okresie od 1945–1951 r., k. 4.

Po rozpoczęciu działalności SOLK w Łodzi powoływała koła, m.in. w Polskiej Powszechnej Spółdzielni Spożyców „Społem”. W spółdzielni tej zorganizowano również Wojewódzką Radę Spółdzielczą LK, złożoną z 13 członkiń. W ramach SOLK funkcjonowały sekcje spożyców, produkcyjna i wiejska. Kontynuując wytyczne ZG LK, dotyczące działań prowadzących do uaktywnienia zawodowego kobiet, powoływano placówki spółdzielcze, w których pracowały członkinie organizacji (np. w jednej ze spółdzielni zajmowały się wyrobami konfekcji letniej i dziecięcej). W samej Łodzi w tego rodzaju spółdzielniach Liga zatrudniała w 1948 r. 323 kobiety²⁴.

W okręgu łódzkim liczne koła LK powoływano w poszczególnych dzielnicach. W 1948 r. poważną aktywnością wyróżniały się koła na Widzewie, Polesiu, w Górnej. Wszystkie te koła posiadały pod koniec lat czterdziestych uformowane struktury (zarząd, w tym wyłonione przewodniczącą i wiceprzewodniczącą, sekretarza, skarbnika). Organizacja miała własne siedziby lokalowe i ufundowane sztandary. W ramach aktywności tych kół organizowano liczne inicjatywy o charakterze kulturalno-oświatowym (pogadanki, odczyty), popularnością cieszyły się zbiorowe czytelnie w związku z działaniami Ligi w zakresie zwalczania analfabetyzmu. Ponadto już w 1946 r. odnotowano powołanie z inicjatywy ZW LK w Łodzi koła w Zgierzu i Pabianicach. Liczba członkiń koła w tym ostatnim mieście sięgała blisko 400 kobiet. Z kolei stan liczebny członkiń koła w Zgierzu w 1947 r. wynosił prawie 1000 członkiń. Do szczególnych zadań wytyczanych przez organizację w tym czasie należało powoływanie kół Ligi w zakładach fabrycznych. Sprawozdania z działalności zawierały plany tworzenia placówek ligowych w łódzkich zakładach chemicznych i papierniczych²⁵.

Charakter pragmatyczny, wpisujący się w potrzeby kobiet, winny mieć powoływane przez LK od 1947 r. poradnie prawne, w których członkinie organizacji z sekcji kobiet prawników udzielały porad w zakresie prawa rodzinnego, pomagały kobietom samotnym i rozwiedzionym w uzyskaniu alimentów na dzieci, wskazywały potrzebę udzielania wsparcia finansowego zwłaszcza kobietom samotnie wychowującym dzieci. Poradnia prawna działająca przy ZW w Łodzi oferowała porady w zakresie procedury rozwodów, spraw alimentacyjnych, możliwości formalnoprawnych uzyskiwania rent, podstaw prawa pracy, a nawet spraw dotyczących współpracy ze szkołami, w których uczyć się miały dzieci kobiet zgłaszających się do Ligi. W sprawozdaniach z działalności poradni prawnych LK opisywano rodzaje spraw, z którymi przybywały podopieczne, opisywano ich konkretne problemy oraz przedstawiano sposób załatwienia spraw, z którymi zgłaszały się kobiety.

²⁴ Archiwum Państwowe w Łodzi, Centralny Związek Spółdzielczy. Delegatura w Łodzi, 3, k. 8–10.

²⁵ ALKPŁ, Dokumenty luźne; Archiwum Ligi Kobiet Polskich w Zgierzu, Kronika działalności LK od r. 1946.

Pomagano korzystającym z porad w pisaniu pozwów rozwodowych, udzielano zapomóg finansowych, kierowano do innych poradni, np. pomocy społecznej. Członkinie LK, zaangażowane w pracę poradni, interweniować miały także w zakładach pracy, szkołach, wspierając w ten sposób podopieczne. Rocznie rozpatrywano po kilkaset spraw od zgłaszających się kobiet w okręgu łódzkim²⁶.

We wrześniu 1949 r. zmieniono nazwę z SOLK na LK²⁷. Pod tą uproszczoną nazwą organizacja miała podjąć intensywniejszą niż wcześniej pracę wychowawczą i propagandową w różnych środowiskach kobiecych. Wobec tego w skład ZG LK włączono przedstawicielki związków zawodowych, Związku Samopomocy Chłopskiej, Rodzin Wojskowych, organizacji młodzieżowych i społecznych oraz spółdzielni. W 1949 r. organizacja liczyć miała już 15 mln członkiń skupionych w 30 tys. kołach. W 1950 r. postanowiono o reorganizacji wydziałów, uzasadniając to dostosowaniem się Ligi do istniejących potrzeb społecznych. W strukturach organizacji powstały wcześniej нефункционujące oddziały szkolenia ideologicznego, aktywizacji kobiet w nowych zawodach oraz propagandy i pracy. Zdecydowano również o rozpoczęciu intensywnego szkolenia młodych kobiet, które w przyszłości będą tworzyć kadry organizacji²⁸.

Należy podkreślić, że od 1950 r. zmieniła się polityka władz komunistycznych wobec kobiet. Związane było to z wdrażaniem planu sześcioletniego i połączonej z tym szeroko zakrojonej akcji zwiększania zatrudnienia kobiet²⁹. Wzorem do naśladowania miały być przede wszystkim przodownice społeczne wyłaniane w zakładach pracy. Musiały one prezentować właściwe postawy społeczne i odpowiedni poziom uświadomienia ideologicznego, ponadto cieszyć się nieposzlakowaną opinią oraz zaufaniem koleżanek z otoczenia zawodowego i społecznego. Kierunki pracy przodownic miały być koordynowane przez członkinie LK³⁰. Zauważalne były wówczas zmiany w strategii docierania Ligi do kobiet niezrzeszonych w organizacji. W przekazie propagandowym samej LK pojawiały się krytyczne opinie na temat uzależnienia jej od partii, wskazywano na brak samodzielności tego ruchu kobiecego³¹. W wypowiedziach propagandowych LK podkreślano jednocześnie zrównanie praw kobiet z mężczyznami, wskazując zwłaszcza na obszar równości płci w sektorze pracy zawodowej. Zrównanie praw kobiet i mężczyzn w pracy zawodowej wynikało także z upowszechniania w Polsce Ludowej nowego wzoru kobiety, opartego na wizerunku kobiety radzieckiej. Równość kobiet i mężczyzn w pracy zawodowej winna być jednym z ważnych i eksponowanych w przekazie propagandowym osiągnięć systemu socjalistycznego wprowadzanego w Polsce Ludowej.

²⁶ ALKPL, Książka Poradni Prawnej za lata 1948–1960.

²⁷ Pod tą nazwą organizacja funkcjonowała od 9 IX 1949 r. do 2 XII 1981 r. W 1982 r. zmieniono nazwę na LKP. Dz.U. 1982, nr 38, poz. 254.

²⁸ AAN, KC PZPR, WK KW, 237/XV-30, Rozwój Ligi Kobiet w okresie od 1945–1951 r., k. 5.

²⁹ M. Fidelis, op. cit., s. 79.

³⁰ M. Marcinkiewicz-Kaczmarczyk, op. cit., s. 164–165.

³¹ M. Grabowska, op. cit., s. 230–231.

Uwieńczenie zrównania praw kobiet i mężczyzn od strony formalnoprawnej miały stanowić zapisy konstytucji z 1952 r., zapewniające równe prawa oraz obowiązki kobiet i mężczyzn we wszystkich obszarach życia społecznego.

Ze sprawozdań ZW LK w Łodzi wynikało, że wraz z organizowaniem kursów i szkoleń zawodowych dla kobiet, których celem było podniesienie kwalifikacji kobiet i najczęściej przygotowanie do podjęcia pracy, zaangażowaniem organizacji w tworzenie placówek opiekuńczych dla dzieci matek pracujących podkreślana była aktywność Ligi przede wszystkim w zwalczaniu analfabetyzmu. W 1951 r. w pracy ZW LK w Łodzi szczególnym zaangażowaniem w kwestii przeciwdziałania analfabetyzmowi wyróżniły się członkinie z województwa łódzkiego, tj. z kół w Brzezinach, Kutnie, Łodzi-powiecie, Łęczycy, Wieluniu, Zgierzu, Tomaszowie Mazowieckim³².

W 1951 r. na I krajowym kongresie LK uchwalono nowy statut, w którym podkreślono m.in. kontynuację wcześniejszej polityki prowadzącej do jak największego umasowienia organizacji (włączenia do LK szerokich rzesz kobiecych, w tym m.in. robotnic, kobiet wiejskich, inteligentek, ale również i gospodyń domowych) oraz podnoszenia świadomości ideologicznej kobiet polskich³³. Na kongres wysyłano od kilku do kilkudziesięciu delegatek z każdego województwa. W wykazie wskazanych przez LK 29 delegatek z województwa łódzkiego znalazły się kobiety reprezentujące różne grupy zawodowe i społeczne, w tym nauczycielki, prawniczki, robotnice, szwaczki, brakarki, gospodynie domowe oraz pielęgniarki. Wachlarz szerokiej reprezentacji kobiet na wspomnianym kongresie miał być dowodem na zaangażowanie w działalność LK różnych środowisk³⁴.

LK, podporządkowana PZPR w sferze ideologii, realizacji programu politycznego i sposobów działania w środowiskach kobiecych, z jednej strony eksponowała swoje sukcesy, m.in. w publikowanych sprawozdaniach o zasięgu jej oddziaływania i zwiększającej się liczebności kół i członkiń, z drugiej zaś strony zamieszczała informacje o niedostatecznym zaangażowaniu w prace organizacji „aktywistek ligowych”, braku zainteresowania pracą w organizacji zwłaszcza niepracujących, wiejskich i przede wszystkim młodych kobiet. Przykładowo przeprowadzona kontrola ZG LK w województwie lubelskim wykazała niewłaściwy styl pracy ZW LK w Lublinie. Miał się on przejawiać w „braku właściwej koordynacji pracy organizacji, braku konkretnych kierunków i planów pracy, niewłaściwej współpracy z gminnymi radami kobiecymi i kołami gospodyń wiejskich, Związkiem Samopomocy Chłopskiej”³⁵.

Inaczej przedstawiała się wówczas sytuacja w okręgu łódzkim. Na obszarze województwa, jak i w samej Łodzi pozytywnie na tle kraju wyglądało

³² ALKPŁ, Pismo kierowane do Biura Pełnomocnika Wojewódzkiego Walki z Analfabetyzmem, 26 VII 1951.

³³ D. Jarosz, op. cit., s. 316–317.

³⁴ ALKPŁ, Wykazy delegatek na Kongres Ligi Kobiet w Warszawie w 1951 r., s. 1–3.

³⁵ *Praca wśród kobiet wiejskich woj. lubelskiego*, „Nasza Praca” 1951, nr 13–14, s. 20.

powoływanie kół blokowych LK. Za sprawą Ligi popularyzowano zasadność organizowania się kobiet w kołach blokowych i osiedlowych oraz angażowanie się Rad Kobiectych w kwestię ich upowszechniania, w audycjach radiowych uzasadniano tworzenie tych kół. W ramach pracy kół łódzkich zakładano również organizowanie spotkań gospodyń domowych z przodownicami pracy, m.in. w celu popularyzacji pracy zawodowej kobiet. Ponadto na wyróżnienie zasługiwały coraz aktywniej funkcjonujące poradnie prawne, czynne wówczas w Łodzi dwa razy w tygodniu. Adwokatkki udzielały w nich ok. 30 porad dziennie. Dotyczyły one spraw zwłaszcza alimentacyjnych i konfliktów rodzinnych. Zainteresowane kobiety mogły zasięgnąć porady bezpłatnie³⁶.

W 1953 r. zlikwidowano WK w strukturach PZPR i w ich miejsce powołano Wydziały Organizacyjne, które miały koordynować prace w środowiskach kobiecych. W tym też roku zamknięto koła zakładowe LK, w związku z czym organizacja miała za zadanie inicjowanie większego niż wcześniej zaangażowania w prace związków zawodowych. Od połowy lat pięćdziesiątych zmienił się stosunek władz do roli i postrzegania miejsca kobiet w społeczeństwie polskim. Promowana w czasie stalinizmu produktywizacja została zastąpiona upowszechnianiem idei powrotu kobiet do domu. Na planie pierwszym w życiu kobiet miały znajdować się dbałość o rodzinę i wychowanie dzieci oraz szeroko rozumiane kwestie dotyczące gospodarstwa domowego i jego unowocześniania. Praca zawodowa zaś powinna być mniej ważna. Powołana w 1955 r. Krajowa Rada Matek miała wykazać, że polskie matki borykały się z trudnościami w wychowaniu dzieci i potrzebowały wsparcia w tym zakresie. W związku z tym LK winna angażować się w prowadzenie poradni dla kobiet i dzieci, współdziałać z sądami dla nieletnich w celu rozwiązywania problemów wychowawczych³⁷. Ponadto na przykładzie łódzkiej LK można stwierdzić, że do zasadniczych zadań organizacji należało po 1956 r. szkolenie kobiet, zarówno zrzeszonych w organizacji, jak i nienależących do Ligi, w zakresie prowadzenia oszczędnego, a zarazem nowoczesnego gospodarstwa domowego. Poważny nacisk kładziono również na gromadzenie literatury edukacyjnej w bibliotekach LK, upowszechniającej jednocześnie ideę uruchomionego w 1957 r., także w łódzkiej organizacji, Ośrodka Gospodarstwa Domowego. W ramach jego działalności prowadzono różnego rodzaju kursy, dzięki którym kobiety mogły pogodzić zajęcia domowe z pracą zarobkową. Największą popularnością wśród kobiet łódzkich cieszyć się miały wówczas kursy kroju i szycia³⁸.

W 1956 r. odbył się II krajowy kongres LK. Z okręgu łódzkiego oddelegowano na zjazd kobiety z województwa, jak i samej Łodzi; łącznie 134 osoby.

³⁶ M. Winiarzowa, *Analiza powoływania kół blokowych*, „Nasza Praca” 1952, nr 1, s. 16–20 i n.

³⁷ *Wstępna analiza pracy Ligi Kobiet w okresie 10-lecia jej istnienia*, „Nasza Praca” 1956, nr 1, s. 7.

³⁸ *65 lat Ligi Kobiet Polskich w Łodzi we wspomnieniach jej członkiń 1945–2010*, Łódź 2010, s. 27.

Należy podkreślić, że reprezentacja ta była najliczniejsza w porównaniu z liczbą delegatek z innych województw. Miały one reprezentować w 35% środowiska robotnicze, w 30% – chłopskie, w 15% – inteligencję i 20% – gospodynie domowe³⁹.

Od 1959 r., w ramach działającej przy LK Sekcji Kobiet Prawników, funkcjonowały bardziej profesjonalne niż wcześniej poradnie prawne dla kobiet⁴⁰. W późniejszym okresie, zwłaszcza w latach sześćdziesiątych, w tego rodzaju poradniach w Łodzi udzielano rocznie ok. 500 porad dla potrzebujących kobiet, dotyczących głównie problemów rodzinnych, pomocy matkom samotnym w uzyskaniu alimentów. Prawniczki z poradni reprezentować miały kobiety przed sądem⁴¹.

W 1962 r. odbył się w Warszawie III krajowy kongres LK. W uchwale podjętej podczas zjazdu wskazywano na dotychczasowe osiągnięcia kobiet w Polsce Ludowej, czego dowodem miała być zwiększająca się liczba szeregowych członkiń LK, jak i samego aktywu organizacji. LK mogła pochwalić się szeroką współpracą z różnymi środowiskami kobiecymi, związkami zawodowymi, Kołami Gospodyń Wiejskich, spółdzielniami. Przy zarządach LK działały poradnie prawne i poradnie lekarek, powoływane były kluby osiedlowe w celu prowadzenia pracy kulturalnej i oświatowej również wśród kobiet niepracujących. W uchwale podjętej podczas kongresu podkreślano, że w wyniku działalności LK w 1962 r. w Polsce odnotowano 30 tys. kół funkcjonujących w różnych środowiskach, zrzeszających 2 mln kobiet. W celu rozszerzenia pracy ideowo-wychowawczej członkinie Ligi powoływać miały kolejne kluby osiedlowe i blokowe oraz poszerzać współpracę z innymi organizacjami, w tym Towarzystwem Wiedzy Powszechnej (TWP), Towarzystwem Przyjaciół Dzieci (TPD), Związkiem Młodzieży Socjalistycznej (ZMS), Związkiem Młodzieży Wiejskiej (ZMW), harcerzami⁴².

Zgodnie z wytycznymi zawartymi w uchwale z 1962 r. członkinie LK z Łodzi włączyły się w działania TPD i harcerstwa, oferując pomoc tym organizacjom w opiece nad dziećmi i młodzieżą. Na terenie Śródmieścia w Łodzi działały w tym czasie 34 koła blokowe, a w ramach ich prac członkinie Ligi „miały odwiedzać rodziny wielodzietne, interesować się starcami, dbać o dobre pieczywo w sklepach, organizować pokazy z zakresu gospodarstwa domowego, urządzać akademie na 1 maja i 22 lipca”⁴³. Mimo że w sprawozdaniach działalność łódzkiej LK za lata 1962–1966 oceniano pozytywnie, zalecano dalsze zaangażowanie organizacji w poszerzanie swoich wpływów w różnych środowiskach kobiecych. W programie działań zaznaczono konieczność wzmocnienia

³⁹ *Instrukcja Zarządu Głównego Ligi Kobiet w sprawie wyboru delegatek na II Krajowy Kongres w roku 1956*, „Nasza Praca” 1956, nr 4, s. 21.

⁴⁰ M. Grabowska, op. cit., s. 140–144.

⁴¹ ALKPŁ, Księga porad Komisji Społeczno-Prawnej 1962 r.

⁴² ALKPŁ, Uchwała III Krajowego Kongresu Ligi Kobiet, Warszawa, 19 II 1962 r., s. 1–9.

⁴³ ALKPŁ, Stenogram Plenum Ligi Kobiet – Łódź odbytego w dniu 7 VI 1963 r., s. 1–4.

pracy Ligi w miejscu zamieszkania kobiet. Na uwagę zasługiwały zwłaszcza plany dalszego zaangażowania członkiń organizacji w prace w środowiskach kobiet dotychczas niezrzeszonych i właściwie biernych wobec propozycji ze strony Ligi, dotyczących ich udziału w pracach społecznych. Wedle oceny liderki łódzkiej LK należało pozyskać zaufanie tych kobiet poprzez pomoc w rozwiązywaniu ich codziennych problemów. Za istotne uznawano także udzielanie przez Ligę szeroko rozumianego poparcia dla idei dokształcania kobiet i co za tym idzie, ich awansu społecznego. W tym celu LK w Łodzi miała organizować kursy dokształcające, m.in. krawieckie i gastronomiczne, oraz pogadanki na temat możliwości zdobywania wykształcenia, zwłaszcza zawodowego⁴⁴.

W sprawozdaniu ZW LK w Łodzi za lata 1966–1970 wskazywano, że organizacja prowadziła działalność w ramach kilku sekcji, tj. organizacyjnej, kulturalno-oświatowej, pomocy rodzinie w wychowaniu dziecka, zdrowia, prawnospołecznej, zatrudnienia, do spraw współpracy z radnymi, gospodarstwa domowego. Podkreślano zaangażowanie w organizację szkoleń przewodniczących kół dzielnicowych, podczas których – prócz wytycznych dla propagandowej pracy ideowo-wychowawczej w miejscu zamieszkania – przekazywano praktyczne informacje o działalności Ośrodka Gospodarstwa Domowego i Ośrodka „Praktyczna Pani” (w ich ramach uczono zasad oszczędnego i zarazem nowoczesnego prowadzenia gospodarstwa domowego). Informowano, że od 1966 r. systematycznie wzrastała liczba kół blokowych i ich członkiń, które w znaczącym stopniu rekrutowały się z niepracujących zawodowo. Na terenie województwa łódzkiego w pierwszym kwartale 1970 r. działalność prowadziło 240 kół skupiających ponad 13 600 członkiń⁴⁵. Należy dodać, że od końca 1966 r., kiedy to zmieniono w pewnym zakresie podstawową grupę oddziaływania Ligi – z kobiet z zakładów pracy na kobiety z osiedli, znacząco zmniejszyły się działania o charakterze wychowawczo-propagandowym. Na przykład w 1966 r. działaczki z obszaru łódzkiego zorganizowały łącznie ponad 1400 prelekcji, zaś rok później – tylko niewiele ponad 500. Warto dodać, że w omawianym czasie łódzka LK prowadziła działalność w dzielnicach: Bałuty, Górna, Polesie, Śródmieście i Widzew⁴⁶. Zajmując się tzw. aktywnością klubową, Liga inicjowała różnego rodzaju konkursy, których celem było wyróżnienie kobiet zaangażowanych w prace społeczne we własnych środowiskach, w tym szeroko rozumianą opiekę nad dziećmi i młodzieżą⁴⁷.

Lata sześćdziesiąte i początek siedemdziesiątych to najbardziej aktywny i wydaje się że owocny okres w dziejach łódzkiej LK. Organizacja otrzymała

⁴⁴ ALKPŁ, Program działania Zarządu Łódzkiego Ligi Kobiet w świetle uchwały IV Krajowego Zjazdu Ligi Kobiet, s. 1–7.

⁴⁵ ALKPŁ, Sprawozdanie z działalności za okres 1960–1970 r. na VII łódzki zjazd sprawozdawczo-wyborczy, Zarząd Łódzki Ligi Kobiet, Łódź, VI 1970 r., s. 3–6.

⁴⁶ Ibidem, s. 25 i n.

⁴⁷ ALKPŁ, Konkurs „Rodzina w Klubie”. Protokoły i informacje 1977–1980, s. 1–10 i n.

wówczas, a dokładnie w 1968 r. lokal w centrum miasta, przy ul. Piotrkowskiej 135⁴⁸. Liga w województwie łódzkim liczyła wówczas ponad 68 000 członkiń⁴⁹. W 1971 r. w sprawozdaniu z działalności za pierwszy kwartał tego roku odnotowano, że funkcjonowały tam łącznie 62 koła, w tym Koło Rodzin Milicyjnych, liczące ponad 3600 członkiń. Podczas odbywających się tam w ramach działalności LK posiedzeń dyskutowano na temat potrzeb mieszkaniowych mieszkańców dzielnicy czy pomocy organizacyjnej w zapewnieniu miejsc w przedszkolach. Za istotną uznawano wciąż potrzebę upowszechniania pracy Ligi w różnych środowiskach danej dzielnicy⁵⁰.

Podczas IX zjazdu LK w Łodzi, zorganizowanego w 1978 r., rozmawiano o aktualnych wówczas problemach kobiet, związanych z ich zatrudnieniem oraz świadczeniami socjalnymi na rzecz rodziny, w tym dotyczącymi matki i dziecka. Do kluczowych zadań Ligi zaliczono przede wszystkim pracę w zakresie ideowo-wychowawczym, kierowaną głównie do kobiet oraz młodzieży. W związku z powyższym zapowiadano działalność związaną z podnoszeniem świadomości ideowo-politycznej kobiet oraz poziomu wiedzy ogólnej, w tym ekonomicznej w różnych środowiskach kobiecych. Do priorytetów zaliczono także działania LK w kierunku umocnienia pozycji kobiet w rodzinie oraz wspierania procesu kształcenia i doskonalenia zawodowego polskich kobiet. Ponadto wciąż apelowano o wstępowanie do organizacji kobiet niezrzeszonych, rozwijanie dalszej współpracy z radnymi, Radami Kobiet, współdziałanie z Komitetem Jedności Narodowej⁵¹.

Jesienią 1981 r. członkinie łódzkiej LK podtrzymały deklarację współpracy z partią komunistyczną. Uznawały także, że docierające z ZG LK koncepcje zmiany nazwy organizacji z LK na LKP nie mają uzasadnienia w tradycji i nie zostaną zaakceptowane przez ZW LK w Łodzi. Podczas spotkań sprawozdawczo-wyborczych, odbywających się wówczas w poszczególnych kołach, informowano o słabnącym zaangażowaniu członkiń Ligi w prace społeczne, co uwidaczniać się miało m.in. w coraz gorzej funkcjonujących poradniach prawnych. Ponadto przewodniczącą łódzkiego ZW LK Janinę Suską-Janakowską⁵² niepokoiły malejąca liczba członkiń, sytuacja

⁴⁸ ALKPŁ, Fotografia z otwarcia lokalu przy ul. Piotrkowskiej 136 (1968 r.). Na fotografii sześć członkiń łódzkiej organizacji.

⁴⁹ Zgodnie z licznymi sprawozdaniami opracowanymi przez organizację. Taką liczbę członkiń wymienia także m.in. przewodnicząca ZW LK w latach 1958–1989, Janina Suska-Janakowska.

⁵⁰ ALKPŁ, Zarząd dzielnicowy Ligi Kobiet Łódź Górna. Protokoły posiedzeń prezydium, plenum komisji i sprawozdania z działalności 1970–1975, Sprawozdanie z działalności, s. 2–5.

⁵¹ ALKPŁ, Uchwała IX Łódzkiego Zjazdu Ligi Kobiet odbytego w dniu 27 XI 1978 r., s. 1–7; ALKPŁ, Ankiety delegatek na Zjazd Wojewódzki LK z Dzielnic Łódź Bałuty i Łódź Górna, 1978 r., s. 1–5 i n.

⁵² Współzałożycielka LK w Łodzi oraz przewodnicząca ZW LK i następnie LKP w latach 1958–1989.

polityczna w kraju, brak zainteresowania pracą społeczną ze strony młodych kobiet w organizacji. Janakowska podkreślała, że rekrutacji nowych członkiń do Ligi należy przede wszystkim dokonywać w zakładach pracy zatrudniających kobiety⁵³.

Podsumowanie

W pierwszych latach działalności LK skupiała się głównie na budowaniu podstawowych struktur organizacyjnych i powiększaniu swej liczebności. Jednym z priorytetów było osiąganie masowości Ligi i przez to wpływów w różnych kobiecych grupach społecznych, zawodowych i środowiskowych. Od 1947 r., prócz działalności propagandowo-wychowawczej, m.in. prowadzonej w zakładach pracy zatrudniających kobiety, w tym w kobiecych środowiskach robotniczych i na obszarze poszczególnych części województwa łódzkiego, LK angażowała się w tworzenie nowych kół, zwalczanie analfabetyzmu, organizację kursów zawodowych przygotowujących do podjęcia pracy. Już w 1947 r. powołano w Łodzi poradnie prawne dla kobiet (prawdopodobnie były to jedne z pierwszych w Polsce poradni działających przy LK). Wzorami do naśladowania w dyskursie propagandowym organizacji miały być kobieta radziecka i polska przodownica społeczna. Sytuacja zmieniła się po 1953 r., kiedy to zlikwidowano WK PZPR, a działaczki LK angażować się miały w pracę związków zawodowych. W latach pięćdziesiątych Liga z okręgu łódzkiego uczestniczyła w inicjatywach związanych z udoskonalaniem i unowocześnianiem gospodarstwa domowego, organizowaniem kursów dokształcających, np. kroju i szycia, i jednocześnie promujących łączenie prac domowych z aktywnością zarobkową.

Wydaje się, że największe sukcesy łódzkich kół LK odnotować należy w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych. Wówczas to w pracy w kołach klubowych i osiedlowych, w powoływanych poradniach prawnych Liga starała się być użyteczna, pomocna w rozwiązywaniu codziennych spraw kobiet zarówno w pracy, jak i w miejscu ich zamieszkania. Na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych działalność organizacji w łódzkim środowisku kobiet wydawała się najskuteczniejsza, nastawiona na działania pragmatyczne wynikające z potrzeb życia codziennego. Eksponowano wówczas w działalności ligowej inicjatywy cieszące się zainteresowaniem kobiet, np. związane z nowoczesnym prowadzeniem gospodarstwa domowego. W kołach osiedlowych, małych liczebnie, można było wymieniać doświadczenia, uczyć się metod zdrowego żywienia czy podjąć kursy kroju i szycia. W tym czasie LK starała się być skuteczna w rozwiązywaniu indywidualnych problemów

⁵³ ALKPŁ, Protokół z Nadzwyczajnego Zjazdu Programowo-Wyborczego Ligi Kobiet Łódź Widzew odbytego w dniu 19 X 1981 r., s. 1–5.

kobiet właśnie na poziomie lokalnym. Schyłek aktywności, spowodowanej również pogarszającą się sytuacją polityczno-gospodarczą kraju, przypadł na koniec lat siedemdziesiątych. Tak zwane zabiegi propagandowe, polegające m.in. na rozpowszechnianiu informacji o powiększającej się liczbie członkiń organizacji (należy je traktować raczej szacunkowo) i reprezentowaniu przez nią szerokich interesów Polek, nie przynosiły oczekiwanych rezultatów. W strukturach Ligi odczuwalny był brak zainteresowania pracą społeczną, zaangażowania w inicjatywy narzucane odgórnie przez ZG LK, w kadrach brakowało kobiet młodych i wykształconych.

Liga Kobiet była sterowana i akceptowana przez władze komunistyczne, jednocześnie podejmowała niezależne próby w zakresie inicjowania aktywności kobiet na różnych polach działalności. Członkinie LK w niektórych przypadkach mogły działać samodzielnie – w pracy codziennej, pojedynczych lokalnych inicjatywach, np. z zakresu doskonalenia gospodarstwa domowego czy udzielając porad prawnych potrzebującym kobietom. Przynależność do elity Ligi stwarzała możliwości robienia kariery przez liderki – politycznej i zawodowej. Znaczenie społeczne organizacji zgodnie z przekazem propagandowym miało wynikać z jej masowości, zwiększającej się liczby szeregowych członkiń LK oraz kół powoływanych w zakładach pracy zatrudniających kobiety, w placówkach osiedlowych, w tym w miejscu zamieszkania.

Streszczenie

Liga Kobiet (funkcjonująca w Polsce Ludowej lat 1945–1989) prowadziła działalność w środowiskach kobiecych, realizując politykę ówczesnego rządu wobec kobiet. Upowszechniała pracę zawodową, prowadzenie oszczędnego i nowoczesnego gospodarstwa domowego, edukację kobiet. Organizacja w okręgu łódzkim była jedną z najaktywniejszych i najliczniejszych w kraju. Szczególnie aktywny okres działalności LK w województwie łódzkim objął lata sześćdziesiąte i początek siedemdziesiątych, kiedy to angażowała się w pracę na osiedlach miejskich Łodzi i osiedlach robotniczych fabryk okręgu łódzkiego. Jednym z priorytetów stawianych przez Ligę było budowanie jej masowości i przez to wpływów w różnych kobiecych grupach społecznych, zawodowych i środowiskowych. Wzorem do naśladowania w dyskursie propagandowym organizacji miały być kobieta radziecka i polska przodownica społeczna. Schyłek aktywności organizacji, spowodowany również pogarszającą się sytuacją polityczno-gospodarczą kraju, przypadł na koniec lat siedemdziesiątych. LK była sterowana i akceptowana przez władze komunistyczne, jednocześnie podejmowała próby samodzielności i niezależności w zakresie inicjowania aktywności kobiet na różnych polach działalności. Członkinie Ligi uczestniczyły w pojedynczych lokalnych inicjatywach, np. z zakresu doskonalenia gospodarstwa domowego czy udzielania porad prawnych potrzebującym kobietom. Przynależność do elity LK stwarzała możliwości robienia kariery przez liderki – politycznej i zawodowej. Staraly się one być skuteczne i potrzebne kobietom polskim. Znaczenie społeczne organizacji zgodnie z przekazem propagandowym miało wynikać z jej masowości, zwiększającej się liczebności szeregowych członkiń oraz powiększającej się liczby kół powoływanych w zakładach pracy zatrudniających kobiety, placówkach osiedlowych, klubach i poradniach prawnych, a także w mieszkaniach zamieszkania członkiń i kobiet niezrzeszonych.

The Women's League in the Łódź District in 1945–1981. The Main Areas of Its Activity

The Women's League (active in the Polish People's Republic of 1945–1989) carried out ideological and propaganda activities within women's communities, and implemented the official government policy towards women. The League propagated professional work of women, running of the more efficient and modern household, education among women. In the Łódź district, the League was one of the most active and numerous in Poland. In the Łódź District, the League was especially active in the 1960s and early 1970s, when it engaged in work in Łódź residential and workers' districts. One of its priorities was to build up its mass character and, through it, to expand its influences in different women's social and professional communities. A model to follow in propagandist discourse was the Soviet woman and Polish female social model worker. The decline of the League's activity, also caused by the worsening political and economic situation in the country, fell on the late 1970s. The League was managed and accepted by the communist authorities. Still, at the same time, it tried to play an independent role in initiating and supporting women's activities in various fields. The League's members participated in different local initiatives, for example, courses in making households more efficient and modern or legal assistance to women in need. The League's leaders could pursue a political and professional career. They tried to be useful and help Polish women. According to the propaganda campaign, the social importance of the organisation resulted from its mass character, the increased number of its ranks and the growing number of the League's branches established in factories employing women, residential centres, clubs, and counselling centres.

Bibliografia

- Dajnowicz M., *Działalność Ligi Kobiet na obszarze kraju w świetle czasopism organizacji – „Kobiety Dzisiejszej” (1946–1947) i „Kobiety” (1947–1949)*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2018, t. XXI, nr 3, s. 57–74.
- Dajnowicz M., *Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle „Naszej Pracy” (1947–1949)*, w: *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, red. M. Dajnowicz, A. Miodowski, Białystok 2016, s. 295–307.
- Dajnowicz M., *Główne kierunki działalności Ligi Kobiet w Polsce Ludowej do 1975 roku (ze szczególnym uwzględnieniem województwa białostockiego)*, „Prace Historyczne” 2018, nr 145 (3), s. 579–601.
- Dajnowicz M., *Liga Kobiet w terenie. Kierunki działalności organizacji na przykładzie struktur białostockich w lata 1966–1981*, „Niepodległość i Pamięć” 2018, t. XXV, nr 2, s. 161–182.
- Dajnowicz M., *„Zwierciadło” – platforma polityczna Ligi Kobiet w okresie PRL (1957–1961, 1982–1989)*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2017, t. XX, nr 3, s. 67–90.
- Fidelis M., *Kobiety, komunizm i industrializacja w powojennej Polsce*, Warszawa 2015.
- Grabowska M., *Zerwana genealogia. Działalność społeczna i polityczna kobiet po 1945 roku a współczesny polski ruch kobiecy*, Warszawa 2018.
- Jarosz D., *Idee, programy i realia: funkcje Ligi Kobiet w porządku instytucjonalnym Polski Ludowej (1945–1957)*, w: *Działaczki społeczne, feministki, obywatelki... Samoorganizowanie się kobiet na ziemiach polskich po 1918 roku (na tle porównawczym)*, t. II, red. A. Janiak-Jasińska, K. Sierakowska, A. Szwarc, Warszawa 2009, s. 307–330.
- Jarska N., *A patriarchal marriage? The women's movement and the communist party in Poland (1945–1989)*, „Kwartalnik Historyczny” 2018, nr 2, s. 7–37.
- Jarska N., *Kobiety z marmuru. Robotnice w Polsce w latach 1945–1960*, Warszawa 2015.

- Marcinkiewicz-Kaczmarczyk A., *Rola kobiety w Polsce Ludowej w świetle treści propagandowych rozpowszechnianych przez Ligę Kobiet w latach 1946–1956*, „Dzieje Najnowsze” 2018, nr 2, s. 149–179.
- Miodowski A., *Local conditions for the activities of the League of Women structures in the Lower Silesia during the Stalinist period*, „Społeczeństwo i Polityka” 2018, nr 4 (57), s. 137–155.
- Miodowski A., *Udział dolnośląskiej Ligi Kobiet w kampaniach propagandowych na rzecz aktywizacji zawodowej kobiet ze środowisk patologicznych i społecznych (1949–1955)*, „Niepodległość i Pamięć” 2019, t. XXVI, nr 1, s. 279–302.
- Słownik biograficzny działaczy polskiego ruchu robotniczego*, t. III, Warszawa 1992.

Biogram: **Małgorzata Dajnowicz** – prof. dr hab., kierownik Zakładu Historii Kultury, Myśli i Ruchów Społecznych na Wydziale Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu w Białymstoku. Zainteresowania naukowe: historia elit politycznych XIX i XX w., historia kobiet polskich. W ramach projektu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego powołała Ośrodek Badań Historii Kobiet. Autorka ponad 130 publikacji naukowych. Więcej na stronie prywatnej: www.dajnowicz.pl. E-mail: malgorzatadajnowicz@gmail.com.